

*INDEPENDENT WORK OF STUDENTS WHILE LEARNING
GEOGRAPHY COURSE BASIC SCHOOL*

The paper found the place and importance of independent work of pupils in geography at the present stage of schooling. The classification of tasks for individual work and reasonably algorithm and analytical tools for the independent work of geography. Examples of authoring individual works in geography for 6-9 classes. Provide the general methodical recommendations for teachers to organize additional independent work on the lessons of geography.

Key words: independent work of students, types of tasks for independent work in geography, methodical recommendations, basic school.

УДК 37.013

Колісник Н.В.

***ВИВЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ В НАВЧАННІ: ЇЇ ХАРАКТЕРИСТИКА,
ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ***

Статтю присвячено теоретичному вивченню проблеми наступності в навчанні. Розглядаються види наступності навчання. Висвітлено основні принципи, функції та етапи наступності у навчанні.

Ключові слова: наступність, принцип наступності, послідовність навчання, систематичність навчання, наступність засобів навчання, змістова наступність, технологічна наступність.

Стрімкий розвиток освіти і науки в Україні та світі висуває до випускників вищих навчальних закладів такі вимоги, як гнучкість мислення, розуміння суті економічних процесів, уміння швидко орієнтуватися у виробничих ситуаціях та приймати рішення. Це ставить перед освітою завдання формувати у майбутніх фахівців уміння самостійно навчатися, нестандартно мислити, займати активну життєву позицію і зумовлює потребу подальшого дослідження методики реалізації принципу наступності, що дасть змогу чіткіше розмежувати зміст і функції окремих етапів професійної підготовки, досягнути необхідної координації педагогічних дій, усунути дублювання навчального матеріалу, скоротити нераціональні витрати часу, забезпечить фахівцям глибші і міцніші знання, пов'язані з професійною діяльністю.

На думку А. Семенової, пошук шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, їх поширення та практичне використання є головною вимогою щодо забезпечення потреби держави у висококваліфікованих фахівцях [10].

Якість підготовки фахівців у системі вищих закладів освіти значною мірою залежить від організації навчального процесу, яка визначає, зокрема, порядок вивчення навчальних дисциплін таким чином, щоб підвищити якість навчальної діяльності студентів, а в подальшому сформувати у них належний рівень фахової компетентності та вмінь швидко адаптуватися до постійних змін у соціально-економічному середовищі.

Обсяг інформації з навчальних дисциплін стрімко змінюється як за кількістю, так і за насиченістю. В умовах збільшення обсягу знань, що необхідно засвоїти у процесі професійної підготовки конкурентоспроможного фахівця, зростає роль забезпечення цілісності навчального процесу, узгодженість теоретичних і практичних дій у вивченні навчального матеріалу, систематичність і наступність у змісті, організаційних формах, прийомах, методах і технологіях навчання. У вищих навчальних закладах, при підготовці висококваліфікованих фахівців, паралельно із вивченням фундаментальних дисциплін особливої уваги вимагає вивчення професійно-орієнтованих дисциплін. Виникає потреба в забезпеченні науково обґрунтованих педагогічних умов реалізації загальнопедагогічного

принципу наступності вивчення фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін; в опрацюванні нових технологій навчання, в яких були б реалізовані сучасні концепції вищої освіти, і використання яких сприяло б реалізації наступності вивчення навчальних дисциплін при підготовці висококваліфікованих кадрів.

Мета статті – розглянути види наступності навчання, висвітити її принципи, функції та етапи.

Проблема наступності досліджувалась і раніше. Дослідженню проблеми забезпечення наступності змісту навчання присвячено багато наукових праць: з історії розвитку наступності в навчанні (Я. Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський); про вплив практичної діяльності на психіку й розвиток особистості (Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Ю. Самарін, Н. Талізін); з теоретичної розробки наступності (Б. Ананьєв, О. Андріянчик, С. Батишев, О. Бушля, В. Мадзігон, Ш. Ганелін, А. Усова); дослідження змісту наступності й шляхи її реалізації в навчанні (Р. Гуревич, О. Дубинчук, А. Киверялг, Ю. Кустов, В. Лихач, Н. Розенберг, Л. Хромова, О. Мороз, В. Черкасов, В. Ревтовіч, Г. Цибульська).

У своїх дослідженнях науковці роблять спробу дати наукове обґрунтування визначення наступності в педагогічному процесі, розглядають наступність в організації навчальної роботи у навчальних закладах різного рівня акредитації.

У педагогіці існують різні підходи до визначення наступності в навчанні. Такі вчені, як О. Андріянчик, С. Годник, Ю. Кустов, О. Мороз та В. Черкасов уважають її загально – педагогічним принципом, Н. Олійник та Д. Ситдікова стверджують, що наступність – загально-педагогічна закономірність, А. Киверялг, В. Ревтовіч, Я. Умборг та ін. уважають наступність методологічним принципом. Більшість сучасних дослідників, таких як С. Годник, О. Кухта, М. Махмутов, З. Михайлов розглядають наступність у навчанні як дидактичний принцип. На їх думку, наступність як дидактичний принцип характеризується такими якостями: загальність, дидактичність, взаємозв'язок і взаємопроникнення з іншими принципами, наприклад, науковості та доступності, професійної спрямованості тощо [5].

“Термін “наступність” такі науки, як філософія, психологія, педагогіка трактують дещо по-різному (Б. Ананьєв, А. Алексюк, В. Бондар, З. Єгорова, Н. Кузьміна, Н. Нікандров, В. Паламарчук та ін.). З філософського боку наступність – це зв'язок між різними етапами або ступенями розвитку, сутність якого полягає у збереженні тих чи інших елементів цілого або окремих сторін його організації при переході від одного етапу до іншого, і взагалі, при будь-яких якісних змінах.

Діалектика розглядає наступність, виходячи з тлумачення розвитку як спіралевидного висхідного руху, кожна вища форма якого, ґрунтуючись на нижчих, не скасовує їх, а включає в себе.

У суспільному розвитку наступність форм матеріального виробництва визначає наступність різних форм духовного життя, які, проте, підлягають і своїм внутрішнім законам розвитку, безпосередньо залежачи від нагромадженого попередніми поколіннями матеріалу [1].

У свою чергу розвиток, як певним чином спрямована сукупність змін, характеризується низкою істотних особливостей: якісним характером змін, переходом до більш складної структури; незворотністю, тобто неможливістю повного абсолютного повернення системи до початкового, вихідного стану; наступністю; спрямованістю, тобто зміною від нижчого до вищого, від менш досконалого до більш досконалого.

У процесі розвитку змінюється рівень організації системи, виникає його новий якісний стан, який є трансформацією його складу або структури. Наступність є істотною стороною розвитку, яка забезпечує збереження об'єкту, явища, що змінюється. Якщо не буде встановлено наступності в низці змін, то об'єкт зруйнується.

Таким чином, розвиток і наступність є двома взаємопов'язаними та взаємозалежними процесами, які не існують один без іншого. Наступність є стабілізуючим фактором у розвитку.

Типове визначення наступності в педагогічній літературі таке: “Наступність у навчанні – послідовність і систематичність у розміщенні навчального матеріалу, зв’язок і узгодженість ступенів та етапів навчально-виховної роботи” [3]. Наступність характеризується осмисленням пройденого матеріалу на новому, більш високому рівні, підкріпленням тих знань, що вже має студент, розкриттям нових зв’язків, завдяки чому підвищується якість засвоєння навчального матеріалу. При цьому передбачається дотримання наступності просування від простого до складного у викладанні та організації самостійної роботи.

Сутність наступності полягає в тому, що при зміні цілого як системи зберігаються окремі його компоненти і способи організації, вона передбачає зв’язок минулого, теперішнього і майбутнього, поєднання нових форм організації і способів діяльності зі старими, заміну їх досконалішими, пошук нових методів.

О. Сманцер виділив такі напрями визначення принципу наступності [8]: опора на опрацьований матеріал, розвиток наявних знань і навичок, установа різноманітних зв’язків, повторення навчального матеріалу на більш високому рівні, тобто взаємодія старих і нових знань, розкриття основних ідей курсу, перспективність у вивченні навчального матеріалу при переході від однієї навчальної дисципліни до іншої.

Із-поміж правил реалізації принципу наступності Ю. Кустов вважає найбільш важливими такі [7]:

1) виділення основних етапів формування особистості, її якостей і видів діяльності, установа початкового й верхнього рівнів формованої якості або виду діяльності, виявлення суперечностей між майбутніми перспективами розвитку особистості та її справжнім станом у процесі вивчення конкретної дисципліни;

2) виділення основних структурних елементів курсу, розділу, теми, визначення для засвоєння фактів, понять, закономірностей, актуалізація у свідомості студентів базисних понять і способів дій, що склались раніше, вибір оптимального поєднання методів, форм і засобів навчання, на основі яких здійснюватиметься “перехід” студентів від результатного до наміченого рівня, установа зв’язку між поняттями, що вивчаються, та попередніми знаннями й умінями;

3) формування поняття “включати в дію” – використання у процесі формування нових понять розв’язання практичних завдань.

М. Вашуленко, К. Плиско, М. Пентилюк вважають, що наступність тісно пов’язана з перспективністю навчання. На їх думку, цей принцип передбачає встановлення зв’язку між матеріалом, що вивчається, і наступними темами, намічає перспективні лінії формування у студентів нових знань і умінь. Учені зауважують, що перспективність здійснюється шляхом уведення попереднього ознайомлення студентів з відомостями, які будуть вивчатися в подальшому.

Оскільки принцип наступності в навчальному процесі взаємопов’язаний з іншими дидактичними принципами, його реалізацію не можна розглядати окремо від інших принципів навчання. Завдання викладача під час визначення ефективності професійної підготовки із застосуванням принципу наступності – побудова контрольних завдань так, щоб студенти мали змогу якнайповніше виявити систематичність знань, умінь, навичок, отриманих на певному етапі навчання.

Крім того, вчені розрізняють змістову та технологічну наступність. Змістова наступність забезпечується створенням зв’язаних навчальних планів і програм, їхнім узгодженням з окремими провідними освітніми галузями з урахуванням провідної діяльності та росту компетентності студентів. Технологічна наступність забезпечується відбором загальних засобів навчання, виробленням загальних підходів до організації освітнього процесу, завдяки чому навчання студентів здійснюється на основі специфічних для певної спеціальності видів діяльності.

Дослідженням тієї сторони наступності, що стосується проблем здійснення міжпредметних зв’язків, пошуків дидактичних основ зв’язку навчання з виробничою

практикою займались П. Атутов, С. Батишев, О. Калашніков, В. Ледньов, Б. Райський, М. Скаткін, С. Шаповаленко, А. Шибанов, в Україні – В. Бондар, Р. Гуревич, А. Кухта, О. Мороз, В. Мадзігон, В. Сухомлинський та ін. Однак питання впровадження в освіту принципу наступності все ще недостатньо опрацьовані. Досвід реалізації наступності у вищій школі показує, що інтегративний підхід у теорії та практиці професійної освіти в багатьох випадках не використовується.

Принцип наступності відображає педагогічну вимогу ускладнювати зміст навчання, збільшувати обсяг знань на новому ступені професійної підготовки. Однак на практиці часто ігноруються внутрішні зміни цього змісту, не відокремлюється специфіка емпіричних і власних наукових понять майбутніх фахівців.

Наступність передбачає поетапний розвиток понять у процесі вивчення однієї певної дисципліни. Формування понять проходить успішніше, якщо виконуються такі правила [6]:

1) одночасно з рухом від формування найпростіших понять до складніших загальних повинен відбуватися процес переходу від абстрактних понять до їх конкретизації, безперервно здійснюватися зв'язок з виробництвом;

2) розвинуті поняття слід якомога швидше пов'язувати з суміжними поняттями, використовувати під час формування нових понять;

3) здобуті знання необхідно ширше включати в роботу, застосовувати у розв'язанні практичних завдань;

4) між певними поняттями, що застосовують різні викладачі, повинна зберігатися єдність, загальне тлумачення;

5) визначення понять, які подають викладачі, та понять, що використовуються в підручниках і довідниках, повинні бути узгоджені;

6) визначення складніших загальних понять не повинні заперечувати визначення, викладені на попередніх ступенях професійної підготовки;

7) слід дотримуватися загальнонавчаних термінів, символів, графічних зображень певних понять та їх зв'язків;

8) під час формування загальних понять треба уникати використання ще не засвоєних часткових;

9) визначення поняття повинно містити можливість його подальшого розвитку, відображення його специфіки в суміжних предметах;

10) понятійний апарат дисципліни має бути відкритою системою, що дозволяє застосовувати нові поняття, які з'являються з розвитком науки і техніки та повинні вчасно бути подані студентам.

Для забезпечення наступності у формуванні наукових понять передусім необхідно реалізувати міжпредметні зв'язки в процесі формування наскрізних понять, що дозволяє краще засвоїти теоретичні положення певної галузі знань і закріпити отримані раніше поняття, залучивши їх у нову систему.

Важливою рисою, що забезпечує наступність у навчанні, є оптимальне розміщення навчальних тем у тематичному плані програми і доцільний розподіл навчального матеріалу між ними, що дає змогу будувати процес навчання таким чином, щоб кожна попередня тема знайшла свій розвиток у наступній [2].

Не менш важливим аспектом здійснення міжпредметних зв'язків при формуванні наукових і професійних понять є їх цілеспрямована конкретизація на навчальному матеріалі спеціальних дисциплін. Поняття краще засвоюється тоді, коли воно оперативно включається у використання; звідси випливає, що необхідність застосування виробничого досвіду, матеріалу з профільних дисциплін відповідає вимогам процесу розвитку і закріплення знань.

Для реалізації наступності в засвоєнні понять і окремих тем навчальних дисциплін пропонуємо дотримуватись такої послідовності педагогічних дій [5]:

1) виділити основні структурні елементи теми (факти, поняття, визначення, закони);

2) засобами логічного аналізу раніше вивченого матеріалу встановити основу для засвоєння цих елементів;

- 3) визначити, які з понять та способів дій треба актуалізувати на кожному занятті;
- 4) виявити, на якому рівні сформовані ці поняття і способи дії в студентів;
- 5) застосувати необхідні методи їх актуалізації, встановити зв'язки між темою і попередніми знаннями й уміннями, показати, як новий матеріал базується на раніше засвоєному;
- 6) визначити, як використовуватимуться засвоєні з кожної теми знання, уміння і навички в майбутній навчальній і професійній діяльності та відповідно скорегувати навчальний матеріал.

Наступність змісту освіти в процесі навчання має два етапи [12]:

- 1) вияв наступності у змісті і методичне “препарування” навчального матеріалу, що сприяє осмисленню студентами наступності знань, які вони здобувають у навчальному процесі;
- 2) реалізація наступності в процесі навчання за допомогою певних форм, методів, прийомів та засобів.

Завдяки цим етапам полегшується адаптація студентів до умов навчання в наступному семестрі або на наступному курсі. Такий підхід дає можливість перейти від розгляду наступності в загальному вигляді до вивчення співвідношень між окремими компонентами.

Основні функції наступності навчання загально такі: забезпечення єдності, взаємозв'язку і взаємозумовленості структурних компонентів наступності у навчанні (наступності в становленні особистості студента; наступності в змісті навчання; наступності в методах, формах, засобах і прийомах навчання); забезпечення взаємозв'язку наступності в навчанні з іншими дидактичними категоріями; забезпечення умов для раціонального вибору змісту, методів, форм, засобів і технологій навчання; досягнення системності набутих знань студентів і подальший розвиток і вдосконалення основних компонентів процесу навчання.

Ефективність реалізації наступності в процесі професійної підготовки визначається за такими показниками: оволодінням майбутніми фахівцями способами самостійного поєднання частини і цілого; навичками синтезу та інтеграції дискретно вивченого навчального матеріалу, системного сприйняття знань; цілісного, комплексного використання отриманих знань у процесі професійної діяльності за спеціальністю.

При викладанні навчальних дисциплін необхідно дотримувати послідовність у часі. Це означає, що знання, необхідні для вивчення дисципліни, мають бути розглянуті заздалегідь [4].

Роль фундаментальних знань можна визначити наступними чинниками: підвищення рівня інтелекту і здібностей розбиратися в сучасних знаннях; використання фундаментальних знань для вивчення спеціальних дисциплін; передача знань з покоління в покоління.

Таким чином наступність у навчанні реалізується через опору на вже відому студентам інформацію і передбачає обов'язкове врахування специфіки нового предмета. Тому, організація процесу засвоєння нового матеріалу має забезпечити заміну у свідомості студентів неповних знань більш повними, осмислення ними раніше вивченого матеріалу на вищому щаблі.

Таким чином, на основі аналізу педагогічної літератури з проблеми наступності в навчанні встановлено, що невід'ємною складовою забезпечення цілісності навчального процесу і результатів навчання є узгодженість теоретичних і практичних дій у вивченні навчального матеріалу, систематичність і наступність у змісті, організаційних формах, методах, засобах, прийомах навчання.

Оптимальне розв'язання проблеми забезпечення наступності вивчення фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін і ліквідації прогалів у професійних знаннях студентів полягає у використанні всіх можливих шляхів, у реалізації ідей міжпредметних зв'язків, інтеграції і професійної спрямованості вивчення дисциплін.

Аналіз наступності при вивченні дисциплін у вищих навчальних закладах показує наскільки важлива роль розуміння комплексного і послідовного вивчення фундаментальних і

професійно-орієнтованих дисциплін. Успішна підготовка студентів у вищих навчальних закладах безпосередньо залежить від того, чи виконуються наступні умови реалізації наступності в навчанні: 1) наступність змісту фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін у навчальних планах і програмах; 2) обов'язкова ліквідація прогалін у фундаментальних знаннях на I-му курсі навчання; 3) використання сучасних педагогічних технологій, зокрема, інтерактивних, проектних; 4) застосування під час навчання нових інформаційних технологій. Правильність виділення вищеназваних умов може бути доведена в подальших наукових розвідках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баллер, Элеазар Александрович. Преемственность в развитии культуры/ Э. А. Баллер. – М.: Наука, 1969. – 294 с.
2. Батышев С.Я. Реформа профессиональной школы: опыт, поиск, задачи, пути реализации. – М.: Высш. шк., 1987. – 343 с.
3. Гуревич Р.С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: [Монографія] (Під ред. С. У. Гончаренка.) – К.: Вища шк., 1998. – 286 с.
4. Зверев И.Д. Взаимная связь учебных предметов. – М.: Знание, 1976. – 64 с.
5. Киверялг А. А. Сущность преемственности и её реализация в обучении// Преемственность в обучении учащихся предметам естественно-математического цикла в школе и среднем ПТУ. – М., 1984. – С. 9-19.
6. Клепко С.Ф. Интегративна освіта і поліморфізм знання / С.Ф. Клепко. – Київ-Полтава-Харків : ПОПОПП, 1998. – 360 с.
7. Козловська І. М., Литвин А. В. Інтеграція та наступність у розвитку змісту навчального знання: методологічний аспект // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Зб. наук. праць / За редакцією І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – У двох частинах. – К. – 2001. – Ч. 2. – С. 177-183.
8. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 448с.
9. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І. А. Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – 630 с.
10. Семенова А. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : Монографія / Алла Семенова. – Одеса : Юридична література, 2009. – 504 с.
11. Тарарак Н.Г. Міжпредметні зв'язки в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів / Н. Г. Тарарак // Науково-практична конференція молодих вчених: тези /Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Харків: “ОВС”, 2000.
12. Терес В.І. Дидактичне забезпечення наступності економічного виховання учнів шкіл і студентів вищих педагогічних закладів. Методичні рекомендації. – Дрогобич: “Вимір”, 2002. – 30 с.

Колесник Н.В.

ИЗУЧЕНИЕ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ В ОБУЧЕНИИ: ЕЁ ХАРАКТЕРИСТИКИ, ПРИНЦИПЫ И ФУНКЦИИ

Статья посвящена теоретическому изучению проблемы преемственности в образовании. Рассматриваются виды преемственности образования. Изложены основные принципы, функции и этапы преемственности в обучении.

Ключевые слова: преемственность, принцип преемственности, последовательность обучения, систематичность обучения, преемственность средств обучения, содержательная преемственность, технологическая преемственность.

Kolisnyk N. V.

EXPLORING CONTINUITY TRAINING: ITS CHARACTERISTICS, PRINCIPLES AND FUNCTIONS

The article considers theoretical aspects of continuity in learning. We consider the types of continuity of learning. Presents the basic principles, functions and stages of continuity in learning.

Key words: continuity, the principle of continuity, consistency of learning, systemic of learning, continuity means of learning, thematic continuity, technological continuity.

УДК 376.42

Косенко Ю.М.

КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ ІСТОРИЧНИХ ПОНЯТЬ У РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ УЧНІВ

У статті обґрунтовані основні критерії визначення сформованості історичних понять у дітей з вадами інтелекту, висвітлені рівні засвоєння системи понять з курсу та їх кількісні показники, запропонована формула визначення загального рівня сформованості історичних понять в окремого учня з кожного завдання.

Ключові слова: розумово відсталі учні, критерії оцінювання, історичні поняття.

На сучасному етапі розвитку освітньої галузі в Україні актуальною залишається проблема визначення критеріїв і показників ефективності навчального процесу. Відповідно до наказу МОН України № 371 від 5.05.2008 року у контексті удосконалення освіти та переорієнтацію на розвиток особистості учня, необхідно змінювати підходи до оцінювання результатів навчальних досягнень школярів. Оцінювання повинно ґрунтуватися на позитивному принципі, що передбачає врахування рівня досягнень учня, а не ступеня його невдач.

На думку С.Г.Костогриз, Г.В.Красильникової, М.Є.Скиби, для об'єктивного визначення успішності дитини, оцінки виконаного завдання чи засвоєного навчального матеріалу потрібно визначати за спеціальними критеріями [3].

Слід зазначити, що розроблені критерії для визначення рівня сформованості знань і вмінь учнів масових шкіл не підходять для роботи з розумово відсталими школярами. Учні спеціальних шкіл отримують нецензову освіту і мають різноманітні за ступенем і характером порушення інтелектуального розвитку та недостатньо сформований рівень психічного розвитку.

З урахуванням специфіки навчання дітей з психофізичними вадами, одним із основних завдань нашого дослідження є створення критеріїв оцінювання сформованості історичних понять у розумово відсталих учнів.

Під поняттям “критерій” ми розуміємо мірило для визначення, ознаку на основі якої здійснюється оцінка чого-небудь [4].

Необхідно зазначити, що засвоєння понятійних систем відбувається під час спеціально організованої навчальної діяльності учнів, яка складається з певних структурних компонентів. У дослідженнях К.В.Ардобацької, Н.П.Кравець, Г.М.Мерсіянової, І.М.Родименко, В.М.Синьова, В.В.Тарасун, О.П.Хохліної відмічалася важливість змістового, операційно-організаційного та емоційно-мотиваційного компонентів даної діяльності при оцінці осіб з вадами інтелекту [2; 5; 6].

Схожі погляди висловлював А.І.Капустін [1] зазначаючи, що основними критеріями сформованості історичних понять повинні бути їх повнота розкриття (змістовий компонент) та форма передачі змісту понять (операційно-діяльнісний компонент). Як бачимо, вчений відмічав якісні характеристики навчально-пізнавальної діяльності учнів, але, на нашу думку, для ефективного діагностування засвоєних понять, необхідно більш детальніше підійти у визначенні якісних характеристик визначених складових діяльності учнів.

Досліджуючи проблему критеріїв, ми вважаємо, що найбільш адекватними показниками змістового компоненту при визначенні рівня засвоєння історичних понять є повнота, правильність та усвідомленість.